

วัฒนธรรมภาคเหนือ

วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นภาคเหนือ

ตุ้ง...ศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือ

ภาพ ตุ้งไชยและตุ้งไส้หมู ใช้ประดับ ตกแต่งในพิธี มงคลและงานบุญ

ตุ้ง เป็นภาษาถิ่นประจำภาคเหนือซึ่งตรงกับคำว่า ธง ในภาษาไทยภาคกลางและตรงกับคำว่า ธุง ในภาษาท้องถิ่นอีสาน มีลักษณะเป็นแผ่นวัตถุ ส่วนปลายแขวนติดกับเสาห้อยเป็นแผ่นยาวลงมา ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ธง ไว้ว่า “ ธง น. ผืนผ้าโดยมากเป็นสี่และบางอย่างมีลวดลายเป็นรูปต่าง ๆ ที่ทำด้วยกระดาษหรือ สิ่งอื่น ๆ ก็มี

สำหรับใช้เป็นเครื่องหมายบอกชาติ เครื่องหมายตามแบบสากลนิยม เครื่องหมายเดินทะเล อาณัติสัญญาณ ตกแต่ง สถานที่ในงานรื่นเริงหรือกระบวนแห่ ...” การใช้ตุ้งทางภาคเหนือ ได้ปรากฏหลักฐานในตำนานพระธาตุดอยตุง ซึ่งกล่าวถึง การสร้าง พระธาตุนี้ไว้ว่า เมื่อพระมหากัสสปะเถระได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุพระรากขวัญเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า มาถวายแด่พระยา อชุตราชกษัตริย์แห่งราชวงศ์สิงหนวัติพระองค์ได้ทรงขอที่ดินของพญาลาวจก (ราชวงศ์ลวจังคราช) ในหมู่เขาสามเส้าเป็นที่ก่อ รั้งพระมหาสถูปนั้น ทำให้ทำตุ้งตะขาบยาวถึงพันวา ปักไว้บนยอดดอยปุเจ้า ถ้าทางตุ้งปลิวไปเพียงใดกำหนดให้เป็นรากฐานสถูป

ตุ้งมีหลายชนิด หลายแบบ หลายลักษณะ หลากรูปทรง ต่างลวดลาย และมากชนิดของวัสดุในการทำ รวมทั้งโอกาสต่าง ๆ ในการใช้ตุ้ง จึงพอที่จะจำแนกออกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. แบ่งตามวัสดุในการทำ

ตุ้งที่ทำจากกระดาษ ได้แก่ ตุ้งช้าง ตุ้งไส้หมู

ตุ้งที่ทำจากผืนผ้า ได้แก่ ตุ้งตะขาบ ตุ้งจระเข้ ตุ้งแดง ตุ้งชาววา ตุ้งพระบุญ

ตุ้งที่ทำด้วยกระดาษหรือผ้า ได้แก่ ตุ้งสามหาง ตุ้งที่ทอจากเส้นด้ายหรือเส้นไหม ได้แก่ ตุ้งไชย

ตุ้งที่ทำจากไม้หรือสังกะสี ได้แก่ ตุ้งกระด้าง

2. ตุ้งที่ใช้ในงานประดับประดาหรือร่วมขบวน

ตุ้งชาววา มีความหมายมงคลใช้งานเหมือนตุ้งไชยแต่มีลักษณะยาวกว่า ไม่มีเสาที่ปัก ต้องใช้คนถือหลายคน นิยมให้ผู้ร่วมขบวนเดินถือชายตุ้งต่อ ๆ กัน

ตุ๊กกระด้าง มักนิยมทำด้วยไม้แกะสลักและประดับกระจก ลงรักปิดทองด้วยลวดลายดอกไม้ต่าง ๆ ลายสัตว์ต่าง ๆ แบบถาวรและมักจะทำไว้ในที่ที่มีความสำคัญในพื้นที่ต่าง ๆ

3. ตุ๊กที่ใช้ในงานพิธีมงคล

ตุ๊กไชย เป็นเครื่องหมายบอกถึงความเป็นสิริมงคล ทำได้โดยการทอจากด้ายหรือสลัสสีเป็นรูปเรือ รูปปราสาทหรือลวดลายมงคล ใช้เพื่อถวายเป็น พุทธบูชาและเป็นเครื่องหมายบอกให้รู้ว่า ใน บริเวณนั้นจะมีงานฉลองสมโภชโดยจะปักตุ๊กไว้ ห่างกันประมาณ 8-10 เมตร เป็นแนวสองข้าง ถนนสู่บริเวณงาน และยังนิยมใช้ในการเดินขบวน เมื่อมีงานเฉลิมฉลองต่าง ๆ

ตุ๊กซ่าง ส่วนใหญ่ทำด้วยกระดาษมีลักษณะการนำไปใช้งานเช่นเดียวกับตุ๊กไชย

ตุ๊กพระบรม จะเขียนภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ จะประดับตุ๊กไว้ด้านหลังของพระประธานในโบสถ์ โดยการแขวนไว้กับผนังด้านหลังพระประธานทั้งสองข้าง

ตุ๊กตะขาบ ตุ๊กจระเข้ จะมีรูปตะขาบและจระเข้อยู่ตรงกลาง ปักไว้เป็นการแสดงว่าวัดนี้จะมีการทอดกฐิน หรือ แห่นำขบวนไปยังวัดที่จองกฐินไว้

ตุ๊กไล่หมู เป็นพวงประติมากรรมรูปร่างคล้ายจอมแหหรือปรานค์ ใช้ประดับตกแต่งงานพิธีบุญต่าง ๆ เพื่อความ สวยงาม

4. ตุ๊กที่ใช้ในงานพิธีอวมงคล

ตุ๊กแดง หรือเรียกว่า ตุ๊กค้ำแดง ตุ๊กผีตายโหง จะปักตุ๊กแดงไว้ตรงบริเวณที่ผู้ตายโหงแล้วก่อเจดีย์ทรายกองเล็ก ๆ เท่ากับอายุของผู้ตายไว้ในกรอบสายสิญจน์โดยเชื่อว่าผู้ตายจะได้หมดทุกข์และเป็นการปัดภัยลักษณะเตือนว่า จุดนี้เกิดอุบัติเหตุ

ตุ๊กสามหาง มีความเชื่อตามคติของพระพุทธศาสนาว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือมีความเชื่อว่าคนเราตายแล้ว ต้องไปเกิดใหม่ในภพใดภพหนึ่ง หรือหมายถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใช้ในการเดินนำขบวนศพ ชาวเหนือมีจุดมุ่งหมายในการใช้ตุ๊กเพื่อเป็นพุทธบูชามานาน และยังเชื่อว่าการได้ถวายตุ๊กเป็นการสร้างกุศลให้กับตนเองใช้ในการสะเดาะเคราะห์ขจัดภัยพิบัติต่าง ๆ ให้หมดไป และยังเป็นการอุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนี้จุดมุ่งหมายในการใช้ตุ๊กที่สำคัญอีกอย่างคือการใช้เพื่อการเฉลิมฉลองศาสนสถาน ศาสนวัตถุ หรือสิ่ง ที่เป็นสาธารณประโยชน์อีกด้วย แต่ในปัจจุบันอาจจะเห็นได้ว่าเมื่อความเจริญทางวัตถุเริ่มเข้ามาแทนที่ รูปแบบการผลิตของสังคมเปลี่ยนไป ก็ทำให้รูปแบบของการใช้ตุ๊กเริ่มเปลี่ยนแปลงจากการสนองตอบความ

ต้องการทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ กับเป็นการใช้ตุงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของชาวเหนือ และเน้นทางด้านธุรกิจมากขึ้นอย่างเช่น เราอาจเห็นตุงไปจัดอยู่ในโรงแรม ตามเวทีประกวดนางงาม หรือการจัดงานอะไรก็ตามแต่จะต้องมีตุงเข้าไปเป็นองค์ประกอบด้วยเสมอจนไม่ยากคิดเลยว่าสาระความสำคัญและหน้าที่ของตุงมันเลอะเลือนไปแล้ว คนรุ่นนี้ควรอนุรักษ์เพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นศิลปวัฒนธรรมและคติความเชื่อของบรรพชนให้อยู่คู่กับคนภาคเหนือต่อไป

ขอขอบคุณแหล่งข้อมูล : <http://0057.blogspot.com/>